

Dijitalleşme Çağında Hukuk

"Dijital", "Dijitalleşme", "Dijitalleşme çağı" bugün neredeyse hepimizin en sık duyduğu kavramlardan biri haline gelmiştir. Peki ama nedir bu dijital ve dijitalleşme? Bizleri ve hayatlarımızı nasıl etkilemektedir? Bu kavramların doğurduğu sonuçlar karşısında hukuk işin neresindedir?

**Gökçe Çobansoy
Hızal**

Hukukçu

Yeni Teknolojiler,
Hukuk ve İnsan Hakları

İnsanların artık anlık mesajlaşma platformlarından yazıştığı, bankacılık, seyahat, alışveriş gibi pek çok ihtiyaçlarını uygulamalar (mobil uygulamalar) üzerinden kolaylıkla halledildiği günümüzde, dijital kavramını "çeşitli teknolojik yeniliklerin bağlantı (connectivity) sayesinde bir noktada birleşmesi" olarak⁽¹⁾ tanımlamak mümkündür. Dijitalleşme ise, "bir iş modelini değiştirmek ve yeni gelir/değer üreten fırsatlar elde etmek için dijital teknolojilerin kullanılması; dijital bir işletmeye geçiş süreci"dir⁽²⁾.

Dijitalleşme, 1960'larda başlayan ve yarı iletken maddelerin, ana sistem bilgisayarlarının, kişisel bilgisayarların keşfi ve nihayet internetin gelişmesiyle hızlanan 3. Sanayi Devrimine dayanmaktadır⁽³⁾. Teknolojik yenilikler ve dijital teknolojiler zaman

içinde evrilsen de, bugün içinde yaşadığımız ve diğer üçünden tamamen farklı olarak nitelendirilen 4. Sanayi Devriminde⁽⁴⁾ en önemlileri arasında büyük veri ve analitiği, bulut bilişim ve diğer platform teknolojileri, mobil teknoloji çözümleri, lokasyon bazlı servisler, sosyal medya ve diğer benzer uygulamalar, nesnelerin interneti, yapay zeka, makine öğrenmesi ve derin öğrenme, sanal ve artırılmış gerçeklik, nano teknoloji sayılabilir⁽⁵⁾.

Farkında olalım ya da olmayalım, kullanalım ya da kullanmayalım bu teknolojik yenilikler sadece bireylerin hayatlarını ya da iş yapış şekillerimizi değil aslında toplumların da yapısını dönüştürmektedir. Tom Goodwin'in 2015 yılında yazdığı bir makalesinde verdiği örnekler bu tabloyu oldukça çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir:

'Dünyanın en büyük taksi şirketi olan Uber'in hiçbir taksisi bulunmamaktadır; dünyanın en popüler medya devi olarak nitelendirilebilecek olan Facebook hiçbir içerik üretmemektedir; en değerli perakendeci sayılan Alibaba'nın hiçbir envanteri yoktur ve dünyanın en büyük konaklama hizmet sağlayıcısı olan Airbnb'nin hiçbir emlakı yoktur⁽⁶⁾.'

Dijitalleşme, 1960'larda başlayan ve yarı iletken maddelerin, ana sistem bilgisayarlarının, kişisel bilgisayarların keşfi ve nihayet internetin gelişmesiyle hızlanan 3. Sanayi Devrimine dayanmaktadır.

“Teknolojik yenilikler sadece bireylerin hayatlarını ya da iş yapış şekillerimizi değil aslında toplumların da yapısını dönüştürmektedir,”

Dijitalleşmenin getirdiği sonuçlara ayak uyduramayan işletmelerin ise zaman içinde eriyip tarihin tozlu raflarında yerlerini alacağı belirtilmektedir. Tüm bunlar olup biterken hukuk ve hukukçular bu değişime ne kadar ayak uydurabilmektedir?

Dijitalleşme ekseninde hukuk konusunu iki açıdan ele almak mümkündür; ilki, gerçekleşen dijital dönüşümde kullanılan yeni teknolojiler ile hukuk kuralları arasındaki uyum ya da uyumsuzluk, ikincisi ise hukuk uygulamalarının dijitalleşmesi olarak belirtilebilir.

İlk başlık altında kastedilen, ortaya çıkan yeni teknolojilerin meydana getirdiği durumların ya da sorunların mevcut hukuk kuralları ile çözümlenmesi veya buna uygun hukuk kurallarının geliştirilmesi olarak ifade edilebilir. Esasen bir tarafta genel olarak geleneksel süreçlere göre tasarlanmış düzenlemeler, bir tarafta hızla gelişen teknoloji, mevcut düzenlemelerin somut olaylara uygulanması ve yorumlanması aşamasında zorluk doğurmaktadır. Ortaya çıkan bu zorluk, hem dijitalleşmeye çalışan işletmelerin hukukçuları ya da dijitalleşmenin getirdiği sorunlara mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde çözüm üretip hukuku uyarlamak ya da değiştirme noktasında olan devletler açısından da geçerlidir.

Gartner'ın 2018 yılında 61 şirket üzerinden yaptığı bir araştırmaya göre kurumların dijitalleşme çabalarını destekleme açısından iç hukuk ekipleri hazır olan şirketlerin oranı %19 olarak belirtilmiştir⁽⁷⁾; Forbes'ta yayınlanan bir makalede ise, yapılan bir başka çalışmaya atfen, hukuk bürolarında bu oranın daha da düşük olduğuna yer verilmiştir⁽⁸⁾.

Öte yandan mevcut hukuki ve cezai sorumluluğa ilişkin hukuk hükümlerinin, otonom ya da akıllı

sistemler açısından ne şekilde uygulanacağı bugün halen dünyada tartışma konusudur. Otonom yani sürücüsüz bir araç trafik kazasına sebebiyet verdiğinde bu durumda sorumluluğun yazılımı yazana mı yoksa araç üreticisine mi ait olduğu en popüler tartışma konularından biridir. Ya da yapay zeka algoritmaları ile veriler işlenerek kişiler hakkında bir karara varılıp işlem tesis edildiğinde (örneğin vize ya da iş başvurusu reddedildiğinde) bu karar ya da işlemlerin hukuki geçerliliği, o işlemin neden o şekilde tesis edildiğinin ilgili kişiye ne şekilde açıklanacağı da sorunlu alanlardan bir diğeridir. Bunun gibi, blok zincir teknolojisi ile yapılan akıllı kontratların hukuk aleminde ne gibi sonuçlar doğuracağı, bu konunun nasıl düzenleneceği, hukuk ve yeni teknolojinin kesişim noktasına ilişkin bir başka tartışma konusudur.

Dijitalleşme ve hukuk, sadece şirketlerin dijitalleşme süreci ile değil devletlerin ya da yasa koyucuların dijitalleşme karşısında yapacağı düzenlemeler açısından da oldukça önemlidir. Yapılan bir çalışmada 2012 ila 2018 yılları arasında Whatsapp ve diğer OTT⁽⁹⁾ servislerinin, global telekom şirketlerinin 386 milyar dolarlık ses gelirini ellerinden alacağı öngörülmüştür⁽¹⁰⁾. Bu husus aynı zamanda dünyadaki ilgili devletlerin bu tür bir faaliyet üzerinden vergi geliri elde etmekten yoksun kalacağı anlamına gelmektedir.

Geçtiğimiz günlerde Lübnan'da hükümetin Whatsapp isimli anlık mesajlaşma platformu ya da benzer uygulamalar üzerinden yapılan görüşmelerde günlük 0.20 USD vergi almaya yönelik düzenlemesi, bu gidişata müdahale edilmesine bir örnektir. Ancak bu düzenleme ülkede büyük gerilim yaşanmasına sebep olmuş ve akabinde Lübnan hükümeti bu uygulamasını geri çektiğini açıklamıştır⁽¹¹⁾. Dolayısıyla dijitalleşme ve süreçlerin etkin

“Hukuk teknolojisi (legal tech) olarak adlandırılan bu kavramın dünyada gittikçe yaygınlaştığı ve üzerinde çalışılmaya başlandığı görülmektedir. 2018 yılında hukuk teknolojisi üzerine yapılan yatırımlar %713 oranında artmıştır.”

bir şekilde yönetim ve dönüşümü, işletmeler açısından var olma ve rekabet boyunda oldukça önemli olmakla birlikte, devletler açısından da hem vatandaşlarının hakları hem de ülke ekonomisi ve güvenlik açısından büyük bir önem arz etmektedir.

Dijitalleşme ekseninde hukukun ele alınacağı ikinci başlık, yani hukuk uygulamalarının dijitalleşmesi ile kastedilen ise hukukun işleyişine ait süreçlerin yeni teknolojiler kullanılarak dijitalize edilmesi- dir. Hukuk teknolojisi (legal tech) olarak adlandırılan bu kavramın dünyada gittikçe yaygınlaştığı ve üzerinde çalışılmaya başlandığı görülmektedir. 2018 yılında hukuk teknolojisi üzerine yapılan yatırımlar %713 oranında artmıştır⁽¹²⁾.

Hukuk süreçlerinin dijitalleşmesine yönelik çalışmaların, verimliliği ve çevikliği artıracak, risk tahmininin daha doğru bir şekilde yapılmasını sağlayacak, maliyeti düşürecek, doğru işe doğru kaynak aktarımını sağlayacak beklenen avantajlar arasında sayılmaktadır.

Sonuç olarak dünyadaki dijital dönüşüm dikkate alınarak her bir şirketin, hukukçunun ve devletlerin bu dönüşüme kendi iş ve işleyişleri çerçevesinde ne kadar hazır olduğunu ya da nasıl hazırlık yapabileceğini değerlendirmesi ve bu dönüşüm sürecini en az zararlarla yönetmesi oldukça önemli görünmektedir.

Sosyal Medya

in /in/gokcechizel
@humanlegist

Kaynaklar

- (1) Loucks J. et.al, Digital Vortex, IMD, 2016, ISBN-10:1-945010-01-0, s.5.
- (2) <https://blogs.gartner.com/it-glossary/digitalization/> (E.T.17.10.2019)
- (3) Schwab Klaus, The Fourth Industrial Revolution, Portfolio, UK, 2017, s.7.
- (4) Schwab K., a.g.e, s.7
- (5) Loucks J. et.al, Digital Vortex, IMD, 2016, ISBN-10:1-945010-01-0, s.5.
- (6) <https://techcrunch.com/2015/03/03/in-the-age-of-disintermediation-the-battle-is-all-for-the-customer-interface/#.cofetak.0sCd> (E.T.17.10.2019)
- (7) <https://www.gartner.com/smarterwithgartner/a-roadmap-for-technology-adoption-in-legal/>
- (8) <https://www.forbes.com/sites/markcoheni/2018/12/20/law-is-lagging-digital-transformation-why-it-matters/#1bbc0161515c>
- (9) OTT: Over the Top servisleri
- (10) Loucks J. et.al, Digital Vortex, IMD, 2016, ISBN-10:1-945010-01-0, s.14.
- (11) <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-50095448> (E.T.22.10.2019)
- (12) <https://www.forbes.com/sites/markcoheni/2019/05/03/getting-beyond-the-tech-in-legal-tech/#63f5d4f716fc>